

Tragédia-trió

SZEGEDI BESZÉLGETÉS RÁTÓTI ZOLTÁNNAL,
ÓNODI ESZTERREL ÉS TRILL ZSOLTTAL

Az idei Szegedi Szabadtéri Játékokon *Az ember tragédiáját* Vidnyánszky Attila rendezte, aki Madách drámai költeményét korábban már Beregszászon és Zsámbékon is színpadra állította. Bérczes László a próbafolyamat alatt beszélgetett a három főszereplővel, az Ádámot játsszó Rátóti Zoltánnal, az Évát alakító Ónodi Eszterrel és Trill Zsolttal, aki már a korábbi Vidnyánszky-rendezésekben is Lucifer volt. Az alábbiakban rövidítve közöljük az interjúkat. A teljes beszélgetések *Az ember tragédiája – Egy előadás születése* című, a Szegedi Szabadtéri Játékok előadásáról készülő werk-könyvben jelennek meg a Helikon Kiadónál, a Magyar Dráma Napjára, a *Tragédia* első kiadásának százötvenedik évfordulójára.

RÁTÓTI ZOLTÁN

– ...Mindannyian fiatal Ádámot és nálánál idősebb Lucifert képzelünk magunk elé.

– Mert mindig ezt látjuk a színpadon. Színházi sztereotípiák. Egy naiv, ártatlan és tudatlan fiatalembert képzelünk, aki kérdez, és nem tudja a válaszokat. Rácsodálkozik a világra – tehát fiatal, gondoljuk. Miközben nincs tudásunk arról, a Jóisten hány évesnek teremtette meg Ádámot. Valójában a rácsodálkozás nem az életkorból következik, hanem abból a pusztán tényből, hogy először lát meg dolgokat. Lucifert például. Gondold el, először lát egy

másik férfit. (...) Ahhoz, hogy Ádám folyamatosan megkérdőjelezze létezése értelmét, kellenek az érett férfi pórússokba égett tapasztalásai. Nem egy ifjú csetlése-botlása, hanem egy tapasztalt ember sokszorosan igazolt kételyei izgatnak bennünket.

– Ültem benn a próbán, és azt vettem észre magamon, hogy ebben az új fénytörésben szinte felfedezem a Tragédiát. Ismerni vélem, olvastam-láttam sokszor, és rájövök: nem ismerem. Az Időre is másként tekintek: amíg Ádám és Éva ki nem lép az Édenkertből, annak, mármint az időmúlásnak, nincs is szerepe. A történelemmel születik meg az „előre” és „vissza”, szóval a sokat emlegetett és sokszor kétségbe vont haladás gondolata.

– Minden most és örökké történik. Benne vagy a mostban, és közben rálátsz magadra a végtelen időből. Ezzel a szemlélettel válik érthetővé az, amivel sosem tudtam mit kezdeni: Ádám szereplője is, szemlélője is az eseményeknek. De az álomban, márpedig a *Tragédia* színről színre, álomból álomba lép, megkettőződhetünk, és ez az előadás erre épít. Bizonyos történelmi színekben belép egy másik Ádám is, és ebben az álombéli skizofréniában nézői és szereplői vagyunk az adott történetnek.

– Ez a félálom mezsgyéje, ahol tudjuk, hogy álmodunk, de hagyjuk, hogy történjen velünk az álom. Akarjuk továbbálmódni magunkat.

– Gyerünk tovább, mondjuk magunknak, és próbálunk visszaaludni.

Ez a vállalt kettősség megkönnyíti a munkámat, mert végig ugyanaz az Ádám maradhatok, és szavakkal-geisztusokkal reagálhatok Éva vagy Lucifer felé az álmodott, másik színész által játszott Ádám cselekedeteire.

– Az indulás pillanata – a próbán azt láttam, és itt van például döntő szerepe az életkornak, hogy a harmadik, kulcsfontosságú színben, az indulás előtti pillanatokban nem két fiatal ébred trillázva és sugárzó energiával, hanem két érett ember néz fáradtan és riadtan a világra.

– Igen, ott a kétely. Tudjuk, legalábbis érezzük, hogy olyan változás következik, aminek nem sejtjük a kimenetelét. Igen, bennünk a félelem, mi lesz velünk, mi lesz az emberrel. Így indulunk neki az álomnak: a tapasztalatokkal felvértezett ember óvatos székszéssel, nem pedig a vagabund fiatalok vakmerőségével. Tisztában vagyunk a téttel. De ott egy harmadik személy, Lucifer: az ő bátorsága, nem pedig a mi lendületünk viszi tovább a dolgokat. Bennünk már ott az első sokk, a legnagyobb, ami lehetséges: a létezés.

– A harmadik színben egy öntudatlan állapotból átléptek a létezés megtapasztalásába.

– És ez katartikus élmény. Ha jól csináljuk a dolgunkat, akkor ezzel találkozunk a néző: kezdetben a lelki súlytalanság gomolygó, tét nélküli állapota, amiből egyszer csak áztuhanunk az emberi létbe. Súlyt kap

a fizikai és lelki létezés. Emelem a kezem, és visszahullik, ugrom, és visszazuhanok.

– A próbán olyannyira egymásra hangolódva dolgoztatok, hogy egy idegen azt gondolhatta volna, ez a három színész évek óta együtt játszik.

– Az egymásra hangolódás a kiindulópont. Anélkül bele se foghatunk. Ehhez persze az is kell, hogy feltétel nélkül elfogadjuk egymást. Márpedig én feltétel nélkül elfogadom Zsoltot és Esztert. Bizalom kérdése ez, és nem volt okunk bizalmatlanul fordulni a másik felé.

– A szerepben is bízol? Magad mondtad, egy érett színész már Luciferre kacsingat.

– (...) Az az igazság, hogy most, hogy kérdezed, elgondolkodhatok ezen a problémán, de egyébként eszembe sem jut. Nincs rá időm. Rátóti, a színész nem szemléli most saját helyzetét: benne van, csinálja, és bízva bízunk.

– Oly korban élünk, és nem egy-két évre, de évszázadra gondolok, amikor a szkepszis, a kétely erősebb, mint a hit, a bizakodás. Meg is van rá minden okunk. Ezért Lucifert sokszor közelebb érezzük magunkhoz, mint Ádámot és Évát.

– Nincs ezzel baj. „Színészből” fogalmazva: az a ziccerszerep. De mégiscsak az előadás egésze a fontos. És Lucifer is bukik, ha nincs mellette, vele és főként vele szemben egy erős Ádám.

– Illetve olykor Lucifer sem olyan erős, mint azt megszoktuk. A próbán ezt láttam: az első találkozás alkalmával nem (csak) a hatalommal bíró Luciferre, de a köreidet megzavaró férfira néztlél féltékenyen. Két férfi és egy nő – három egyenrangú ember. Nem a megszokott felállás, amiben van két sükebóka, bukducsoló ember és egy mindent jobban tudó, felettük álló lény.

– Ezt szoktuk meg: Lucifer megmondja a tutit.

– A Nemzeti Színház rendkívül sikeres előadásában is ezt látjuk: két hamvas fiatal és az őket uráló Lucifer. Nem véletlen, hogy a színészek közül a remek László Zsolt „viszi el tejjelt”. Azon a bemutatón találkoztunk. Akkor már tudtad, hogy Ádámot fogod játszani. Segített vagy hátráltatott ez a munkában?

– Nem befolyásol. Élvezettel néztem, milyen gazdag fantáziával létrehozott előadás, remek ötletek sorával találkoztam, voltak persze eset-

leges, öncélú megoldások is. Gondosan meghúzott szövegekönyv, jól követhető történet, hatásos képek... De egy-egy jó előadás a maga saját nyelvét beszéli, azt nem befolyásolhatja egy másik nyelvet beszélő produkció mégoly jó ötlete sem. Ezért nézhettem meg kíváncsian, nyitottan Alföldi rendezését. Jó élmény volt, de nem tudtam azonosulni egyik szereplővel sem. Mellesleg egyre ritkábban tudok. Lehet, hogy benem a hiba.

– Szegeден mi lesz az én dolgom, a néző dolga? Kivel, mivel tudhatok majd azonosulni?

– Van egy mondat, amit Attila kiindulópontként, vezérlő fonalként használ. Ádám többször felteszi a kérdést: „Hová lesz énem zárt egyénisége?” Gazdag, titokzatos mondat. Hogyan védjem önmagam, hogyan kerülhetem ki a sérüléseket, ki is az, akit védenem, őriznem kell..., hogyan leszek része valaminek úgy, hogy közben ne morzsolódjak fel, hanem megteremtsem és megőrizzem egyéniségem teljességét? A nézőt az első pillanatban kétségek közé vetjük, amikor a létezés felfoghatatlan döbbenetével szembesítjük, és kételyről kételyre lépünk vele együtt egészen addig a pillanatig, amikor Ádám kimondja: „Legyőztél, Uram.” Ez, ugye, Éva mondatát követi, aki bejelenti a gyermek jövetelét. Ez az egyszerű, természetes történés mindent felülír. Ádám itt semmisül meg: jön egy új erő, egy új ember. Hiába látta minden utódját a történelem útjain, hiába kapott választ a kérdésre, mi lesz belőle néhány ezredév során, ezek a válaszok nem törnek össze annyira, mint a kézzelfogható tény, hogy egy gyermek érkezik. Mindenkül ki lehet lépni, ki lehet menekülni, hiszen ez történik a történelmi színek végén...

– Lapozzunk, mondhatja mindig.

– Itt most nem lehet továbblapozni. Az a gyermek megfogant, létezik. És ez a gyönyörű, pozitív tény földre dönti Ádámot. Katartikus megsemmisülés ez. Nincs mit kérdezni, gondolkodni, időt húzni, ki lépni. Ime, a kétségbevonhatatlan tény: az élet maga.

– Ez a mindent felülíró tény, a gyerekek, a te életedből hiányzik.

– Hiányzik. Ezért is érint és sebez meg ez a fájdalmasan gyönyörű befejezés.

– Az a befejezés, „Mondottam, ember, küzdj és bízva bízzál!”, ami a ti példányotok szerint Ádám szájából hangzik el. (...) A történelem útjait bejáró, csalódott Ádám mondhatná ezt akár cinikusan is, de Vidnyánszky előadásait ismerve ez kizárt.

– Ez a mondat nem tűr ironiát, idézőjelet. Illetve esetünkben azt igen, hogy Ádám valami őstudást idéz.

– Ádám „elveszi” ezt a mondatot az Úrtól, és ha már ő biztat bennünket, fel kell tennünk a kérdést: Ádám hisz?

– Azt a kegyelmi állapotot, amit magával hoz a Paradicsomból, soha nem veszíti el. Luciferrel szemben már az elején kimondja: „Nem érzem-é Istenem végtelen kegyét?!” Ez a tudat, a Teremtőbe kapaszkodás biztonsága átsegíti a történelem buktatóin, mert hite nem az egyes korszakok alkalmi vallásaiban gyökerezik. Belehelyezkedik ő a sokistenhit vagy egyistenhit aktuálisan érvényes rendjébe, de hite egy végtelen, egyetemes, időtől független őállapot. Ebben is segít az a kettőség, ami lehetővé teszi a kilépést az éppen zajló jelenből. Az állandóságból tud Ádám ránézni a folyton változóra – és ez az állandóság maga az isteni kegy.

– Ha jól értelek, csalódhatunk minden, az ember által kreált hitben, de ennek nincs köze ahhoz az eredendő hithez, amit nem érint meg a kétely.

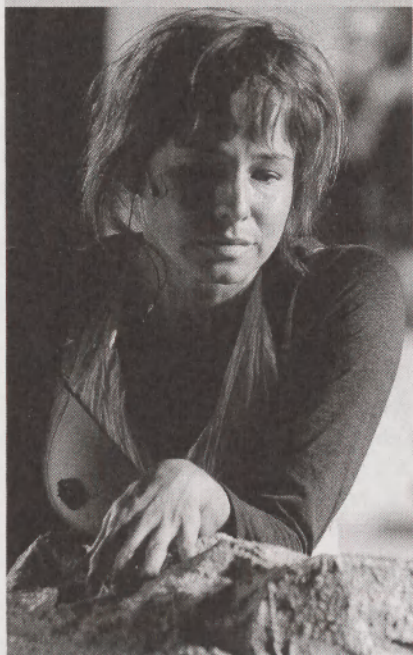
– Ezért mondhatom azt bizonyossággal, hogy Ádám hisz.

– Egy másik alapkérdés: Ádám szereti Évát? Nem szoktuk ezt megkérdezni, mert magától értetődőnek tartjuk. Egy szerep megformálásakor azonban a magától értetődőre is rá kell kérdezni.

– Nem ismer mást. Egy testből lettek, összetartoznak. Olyan természetes összetartozás ez, amire a későbbi utódok csak vágyakozni tudnak, reménytelenül. Vágyakozás a megkérdőjelezhetetlen társra, az őstudásra, az eredendő hitre. Mindezzel ez a két ember rendelkezik. Teljes biztonságban olvadnak egymásba. Ezért olyan fájdalmas az, hogy a történelmi színekben elszakadnak egymástól, tétován bolyonganak, és egy-egy pillanatra valakiben felismerni vélik a másikat. Ádám és Éva összetartozása több, mint amit mi a szerelem, a szeretet szavával megfogalmazunk. Itt is segít az előadás által felmutatott állandó-

ság: alteregóinkkal együtt bolyongjuk végig a történelmi színeket, de ki-kilépve azokból hordozzuk a két ember eredendő egységét. Ezt az egységet hordozza az előadás egésze: hömpölygő, meg nem álló, végtelen folyamatot látunk. Akár egy szélfúttá hajfonat: egy tincs, egy szál eltűnik, felbukkan, mozog, teker, kigyózik az időben.

ÓNODI ESZTER

– Néztem tegnap a próbát, életemben először ültem a Szegedi Szabadtéri Játékok nézőterén, riasztó és lenyűgöző volt egyszerre. (...) Lehet itt természetes, őszinte, emberi gesztusokat alkalmazni? Durvábban fogalmazzok: lehet itt jó színházat csinálni?

– (...) Ha valami, hát épp Madách Tragédiája az, ami meg tudhat szólalni ezen a végtelenbe vetett színpadon. A folyamatos megállások egyelőre nem zavarják, sőt segítenek. Tudok közben gondolkodni, az adott pillanatot a térben hol, hogyan tudnám erősíteni, árnyalni.

– Nem félsz, hogy „önállósítva magadat” megzavarod a nagy egészet? Szabad vagy a térben?

– Szabad vagyok. Attila biztatott is: Éva öntörvényű lényét kell megélelnem, azt a Nőt, akit Lucifer kóstolgat ugyan, de sehogy sem talál rajta fogást. Ádámot kézben tartja, Évával nem tud mit kezdeni. Szabad vagyok a térben, de ez feladat, ezzel élnem kell. Másként ez nem derül ki. Lucifertől, mindenkitől függetle-

nül mozdulok, néha semmivel sem törődve szinte átgázolok az adott pillanatban fontosnak tűnő helyzeteiken. Vagy csak állok, leszakadva a történelem forgatagáról.

– Nem azért tűnik szabadnak Éva, mert Lucifert csak Ádám izgatja?

– Ezt nem így gondolom, és Attila sem. Folyamatosan keressük – és találjuk! –, hogyan kóstolgatja őt Lucifer. De hiába. Ahogy mondtam: ezen a nőn nem talál fogást. A kudarc fordítja mindig Ádám felé. Éva olyan pluszenergiákkal és kisugárzással bír, hogy arról lepattan bárki, még Lucifer is. Ezt az ösztönökből táplálkozó energiát a mi változatunkban Éva onnan nyeri el, hogy már kezdettől áldott állapotban van. Ez csak az utolsó színben tudatosul benne, és a nézőnek sem kell erre hamarabb rájönnie, de nekünk segít ez a „titkos tudás” az álmokban szereplő Éva megteremtésében.

– „Világnak anyja én leszek” – mondja Éva már az elején. Ez az öntudat és magabiztosság engem mindig zavart, pedig talán csak egy asszonyi sejtésről van szó.

– Ösztönről, semmi többről. Én egyelőre kicsit ironikusra hangszereltem ezt a mondatot, hiszen Ádám néhány négyzetméternyi földdarabot, egy „trágyadombot” nevez ki otthonunknak. Ebből kell várat építenünk, ezt próbálom belopni az előbbi mondatba. Honnan tudja Éva, hogy a világnak anyja ő lesz? Tudja. Ha mindenre rákérdezzünk, csupa ellentmondás a mű. Két ember, akik semmit nem tudnak – és néha úgy szólalnak meg, mint akik mögött ott az emberiség évezredes történelme. Nem szabad mindenre rákérdezni, mert elveszünk.

– Pedig ezzel felbátorítasz, hogy olyasmit kérdezzek, amit rendezőtől, kritikusától, magyartanártól nem mernék: két almafáról, a tudás és a halhatatlanság fájáról beszéltek. Aztán az egyik, a halhatatlanság valahogy elfelejtődik. Vagy nem figyelek eléggé? Te hány almába harapsz bele?

– Egy almába. Abba is csak belekóstolunk. Elindulunk ugyan a halhatatlanság fája felé, de akkor már jönnek a „népek”, angyalok, ördögök, emberek, zene van, forgatag van, kiüzetünk... A halhatatlanság almája pedig félregurulva hever a színpadon. Már nem arról van szó. Ha a Tragédiát kisrealista logikával, sztanyiszlavszkiji következetességgel

próbálsz megfejteni, eltévedsz. Ez a darab óriási szabadságot kíván alkotótól is, nézőtől is. (...)

– Budapesten egy kis lyukban próbáltatok. Vannak olyan megoldások, amik itt, a nagyszínpadon már nem működnek?

– Nem is a tér, hanem a föld... A paradicsomi színek majdhogynem légiés koreográfiája a sáros, tapadós, ragadós földkupacban minden, csak nem légiés. Dagonyázunk, nem balettozunk. De ettől én nem ijedek meg. Ennyit már megtanultam: abból főzünk, ami van, sőt erényt kell kövacsolni a hátrányosnak tűnő helyzetekből is.

– A föld segít: igazságot ad a pillanatnak. Lehet, hogy sutának és nem „művészinek” érzed a mozgást így, de én azt láttam, hogy álságos szépség helyett az élet igaz, kínlódással teli szépsége mutatkozik meg abban, hogy estek-buktok-másztok, küzdötök a földben. Neked, pesti lánynak mennyi közöd van a földhöz?

– Arról beszélek, milyen a viszonyom azzal, ami a színpadon van, de az talán többet is elárul majd. Kezdetben idegenkedtem. Az eszemmel tudtam, hogy ez jó, de attól még pokoli rossz érzés volt: hol vizes, ragadós, hol torkot kaparón poros, belemegy az orrodba, a bőrödbe, tüsszögsz, krákogsz... színészi szempontból hálátlan, és akkor nagyon visszafogottan fogalmaztam. Ez volt hétfőn, amikor meghozták a földet. Kedden még „rá is raktak egy lapáttal”, mert megduplázták a mennyiséget. Akkor már mozdulni is alig tudtunk benne. És képzeld, tegnap, szerda este már kicsit otthonos volt. Még megrettenek, ha három ember ráugrik, mert száll a por mindenfelé: gyerekkoromban asztmás voltam. De már nem is olyan hideg, és már nem is olyan vizes, és ha fűszál akad a kezembe, nem első gondolatom az a tehén, aki azt kérődzve vagy másként feldolgozta, és már nem is rettegek, mikor akad a kezembe egy giliszta... Szóval szokom a földet. Van egy kis házunk a Balatonnál, és tavaly fejembe vettem, hogy ott elkezdek kertészkedni, ültetgetni. El is ültettem egy cserép bazsalikomot, ami egész nyárom virágzott. Szóval fűszernövényekben utazom... Virággal is próbálkoztam, elsőre nem sikerült, de nem adom fel. Megszületett bennem ez a vágy, talán az Idő hozta el, néha elvonul-

ni, ki a nagyvárosból, kapálgatni, babot, borsót ültetni, szüretelni...

– Kicsit romantikusan hangzik, de elhiszem. Már csak azért is, mert akinek a földhöz inkább köze van, az a nő. A férfiak magasra vetett fejjel terveznek, filozofálnak, nyomják a szöveget, messzire néznek, de felbuknak az első rögben. A nő az, aki a hétköznapiakra figyel, és őrzi az életet. Ezért nem talál fogást Éván a férfiak. Ő nem vesz részt, a vitát ráhagyja a férfiakra, de a tutit ő mondja meg, az elején is, a végén is. Beleharap az almába, ezáltal minden megváltozik, majd lezárja a darabot egy mondattal: „anyának érzem, ó, Ádám, magam”, s minden megváltozik.

– Még szép.

– Hát ez az. Ott áll Ádám és Lucifer, és nem találnak fogást. Te két férfit látsz magad előtt?

– Ki más? Két férfi áll előttem. Ez például tipikus Éva-mondat. Ki más látnék?!

– És azt gondold, ilyet csak egy férfi kérdezhet. Két férfit látsz, de te Ádámot szereted. Ezt most tekintsük kérdésnek.

– Őt szeretem, nem? Ezen nem gondolkodom. Nem azért, mert nő vagyok, hanem mert szerelemről tulajdonképpen nincsen szó a darabban. Két ember magától értetődő kötelékével találkozunk. Ez a kötelék végigvisz bennünket egy életen át. Az egyes történelmi színekben mi nem arra törekszünk, hogy a szerelem sokféle arcát mutassuk meg, sokkal inkább az állandóságot, két ember megkérdőjelezhetetlen összetartozását éljük meg. Ebben a folyamatban vannak finomságok, nüanszok, amik mind azt szolgálják, hogy minden ízében összeérjen ez a kapcsolat. A paradicsomi lángolásba bekerülnek az élet elemei: féltékenység, fásultság, egymáshoz öregedés... Ha itt van szerelem, akkor annak egész íve, története fontos, annak minden árnyalatával együtt.

TRILL ZSOLT

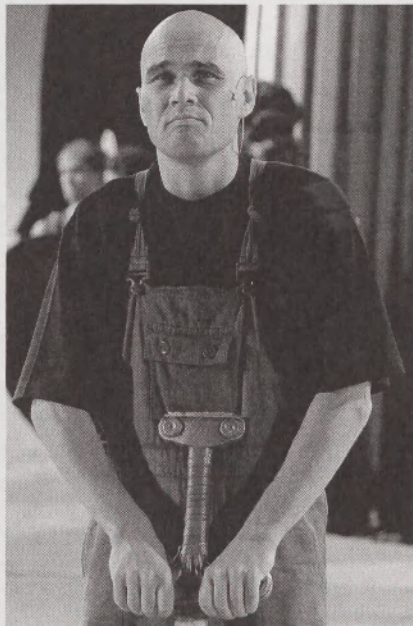
– Én nem tudok eligazodni ezen az em... Látod, embert akartam mondani, pedig ő Lucifer. „Mondd, ki vagy?” – kérdezi Ádám, de választ nem kapunk. Ádámmal kérdőzök: ki vagy?

– Egy ember. A mi előadásunkban Lucifer ugyanúgy megszenvedi az utat, ahogy Ádám is, Éva is.

– Mit akar ez az ember? Mi a célja?

– Valamiképpen közelebb szeretne kerülni a nagy egészhez, felfogni azt. Érteni mindent, s benne az embert és önmagát. Ahogy a színházon, a színházcsináláson keresztül mi más akarhatnék magam: megismerni önmagam. Lucifer vajon miért válik ki az angyali kórusból? Miért képzeld magáról többet?

– Mert többet tud.

Veréb Simon felvételei

– De nem tud mindent. Neki is végig kell mennie a maga útján, ahogy mindannyian végigmegyünk, végigcsináljuk az életet. Hogy közel kerüljünk valami végső igazsághoz. Ő nagyon közel van ehhez. De nem ő a végső tudás.

– Maga a madáchi szöveg is csupa ellentmondás. „Megesküvéim vesztök-re”, mondja Lucifer, majd néhány pillanattal később a reményt kínálja fel az emberpárnak. Ennél többet az Úr sem mond a végén.

– Hát ez az! „És a csatától meg ne fussatok: / Egére egy kicsiny sugárt adok, / Mely biztatand, hogy csalfa tünemény Egész látás – / s e sugár a remény.” Ezt mondom, igen. Tizenkét éve már, hogy Luciferrel küszködök, és nem tudom feloldani ennek az embernek az ellentmondásait. Mert mi az ő reménye? Az ember bukása? Nem hiszem. Küzdést akar, ezt ki is mondja. És Ádám küzd, ahogy Lucifer is. Két küzdő férfi végigcsinál valamit. Ennyit tudok, nem sokat.

– Lucifer rakja a súlyokat Ádámmra. Próbára teszi.

– De magát se kíméli. Az úrban gubbasztó Ádámot hátára veszi, és

végighurcolja az eszkimó színen. Ádám kapaszkodik Luciferbe, aki cipeli őt, eggyé válnak. Ahogy Lucifer is egy volt az Úrral, belőle szakadt ki.

– És ebben az előadásban az Úr sokszor Ádámmal azonos. Az Úr, Lucifer, Ádám szentháromsága, amiből „oldalbordaként” kiszakad Éva.

– Abszolút egység. Egy az ember – és végtelenül sokféle. És egyetlen ember is hányféle tud lenni?! Innen az ellentmondásosság.

– A befejezés Lucifer szempontjából minek minősítendő?

– Bukásnak. De megint jön az ellentmondás: ami Lucifernek bukás, az Trill Zsoltnak siker. Mert Ádám folytatja, végig akarja élni az életet. És Trill Zsolt ennek örül. De annak is örül, hogy belebújhat egy olyan alak bőrébe, aki mindent kétségbe von. A kérdésedhez visszatérve: több ez a befejezés, mint siker vagy bukás. Te, a néző, remélem, egyszerűen éled meg ezt: az élet zeng fel a maga végtelen összetettségében.

– Tizenkét év után mennyi kérdés! Pedig azt mondtad, érettebb ez a Lucifer.

– Érettebb, igen. De róla mindent tudni soha nem fogok. Ebben a mostani alakban benne van az egykori kölyök ereje és ártatlansága, és benne van a negyvenedik évéhez közelítő Trill sok-sok fájdalmas és örömteli tapasztalata. Egyszerre akarom hozni a kijevei főiskoláról érkező fiatalember süvítő energiáját és a felnőtt férfi érettségét. (...)

– És az ismeretlen színésztársak? Rátóti is, Ónodi is új partnerek. Beléptek egy előadásba, amit te már jól ismeresz. Hátráltatta ez a munkát?

– Egyáltalán nem. Előzőleg magam is félttem, lesz-e türelmem, tudnak-e új dolgok születni... Felesleges volt a félelem. Hárman háromféle világból jöttünk, de abszolút nyitottan egymás felé. Kíváncsiak vagyunk egymásra, rácsodálkozunk egymásra. Élvezem. Zolihoz például sokkal finomabban kell „nyúlni”, mint annak idején Varga Jósikához, aki Ádámot játszotta. Egy csomó mondatot most fedezek fel, mert tőlük másként, nem a már megszokott módon hangzik. Ahogy Eszter például anyaként megszólal... De valójában minden mondatra igaz ez: mintha most hallanám meg őket először. Nyitottság és bizalom kérdése ez, és figyeld

meg, ez az egész beregszászi csapatra jellemző. Talán még nem vesztítettük el az ártatlanságunkat. Talán nem.

– De vajon nem veszik-e el az előadás hihetetlen egyszerűsége azzal, hogy ezen az óriási színpadon a forgószínpaddal beforog az egyiptomi színpad díszes trónnal, majd jönnek a görög oszlopok...? Tudom én, a szegedi szabadtérin nyújtani „kell” valamit a közönségnek...

– Nem veszhet el! Erre kell ügyelni. Mert ez mégiscsak három ember személyes, intim története. Ez a feladat: a végtelen térben, a színes, látványos díszletek közt megőrizni a pillanatok személyességét.

– Ami ebben segíthet, az a színpadot uraló, hatalmas földkupac. Annak igazsága van. Ötven ember teljes erőből húzza-vonja az alatta lévő ponyvát, azt nem lehet mintha-húzni, abban nem lehet mintha-felbukni...

– Ebből a kettősségből kell teremteni: a föld súlyos igazságából és a festett oszlopok mintha-színházából. Attilában ezt bírom: színházat teremtem a semmi közepén is és a Dóm kicicomázott díszletében is. Az arányokat kell tudni, és akkor nem hibázunk. Egy évtizeddel ezelőtt a *Sardafass, a hímbozsorkány* című előadásunkat játszottuk Új-szegeden, a Dómmal szemben, a Tisza túlsópartján. Semmi nem volt. Üres tér és 220, mármint az áram. Most meg minden van. Aztán megmegyünk Beregszászba, ott játszunk. Egyik se könnyebb vagy nehezebb. Színház. (...)

– „Hová lesz énem zárt egyénisége?”, ismételtetik az előadás vezérlő mottóját.

– Alapkérdés. Visszajárhatok, vehetek földet (vettem!), lefotózhat a haverom a kukorica közt (lefotóztott)... de tény: amikor húsz évvel ezelőtt elmentünk a kijevei főiskolára, kiszakadtunk abból a közegből, amibe addig tartoztunk. Megváltottunk. Már nem vagyok olyan, mint a velem egykorú srácok, az unokatestvéreim, akik a faluban maradtak. Jöttünk-mentünk a világban, élmények értek, nem lehetek ugyanaz. Nyitott vagyok minden újra, de közben ösztönösen kapaszkodom a gyökereimbe. Nem Madách mondta segít ebben, sokkal inkább a génjeim, az ösztöneim. Háromszáznegyven kilométer Budapeستől, nem távolság. Debrecentől még közelebb.

Ha vissza akarok menni, vissza tudok menni. Én ott töltődök fel, viszsza jön a gyerekkorom, és a színházcsinálásnak köze van a gyermeki létezéshez.

– Amikor hazaérsz, mik az első mozdulataid?

– Vízet szoktam inni, kútvizet.

– Udvari kút?

– Van ott kút, de rettenetes a vize, mert az tulajdonképpen vályogvető gödör volt, nagyon mélyre kéne fúrni, hogy jó vízhez jussunk. Az utca túloldaláról hozzuk vödörrel. Iváshoz, főzéshez az a jó. Ott van nálam a bögre, kortyolok, és a számban tiszta víz, a gyerekkor íze. Aztán megtörlöm a számat, és körülnézek. Hogy mi változott, mióta legutóbb itthon voltam.

– Miben méred a változást? A városi ember néz egy nagyot, és azt mondja: „jé, itt a múltkor egy kiskocsmá volt, most meg egy bank!”

– Én is nagyot nézek, amikor meglátom, hogy mennyit nőtt az akácfa lombja, hogy elöttyognak a kiscsibék, ilyenek. Közel van hozzánk a temető, arra is átnézek, erre egy friss sír, arra egy sírkő bukott orra... Nézelődök, pásztázok, otthon vagyok. Ez a szülői ház, a múlt. De három házzal odébb van a mi földünk, négyünké, az már a jelen. Nemcsak a múlt, a jelen is odaköt. Jó érzés, hogy ott nekünk dolgunk van.

– Mik a nagy tervek ezzel a földdel?

– Semmi, csak hogy van, a miénk. A gyerekeké. Az Idő mindent elrendez. Amit én nem tudok megoldani, megoldják majd a gyerekek. Ezt remélem.

– A *Lucifer-féle csalfa tünemény, a remény*. „Mi dőre a cél...” – ezt is ő mondja.

– Mi a cél? Nem tudom. Talán egyszer lezárni egy előadást, egy szerepet, és azt mondani, nincs tovább. Nem tudom. Éjjel három van, fáradt vagyok. De holnap délben is hiába kérdezel, akkor sem tudok erre válaszolni. Élni, természetesen. Játszani, természetesen. Játék közben ilyeneken nem gondolodom, hanem cselekszem, azt remélem, természetesen. Amikor én elindítok egy gesztust a színpadon, az tudatos és öntudatlan egyszerre.

– *Gurult feléd az alma, felvetted, és váratlanul messzire hajítottad, fel az Úr felé, és tovább.*

– Tudtam, mit csinállok. Nem az a színeszet, hogy elveszíted a fejedet. De a cselekvés, a megszólalás mégsem töprengés végeredménye. Minden a jelenlétből következik. Ha jelen vagy, ha száz százalékig ott vagy, és te vagy az, vagyis Lucifer, ugye, mennyi ellentmondás?, akkor az egyetlen lehetséges történés következik be. Például felkapom az almát, és túlhajítom az Urat. Az elindított mozdulatnak a végét is tudni kell. Én azért hajítom az almát, hogy leverjem trónjáról az Urat. Egyszer le is verem. De félek, ha túlhajítom, betöröm a Dóm egyik ablakát!

AZ INTERJÚKAT KÉSZÍTETTE:
BÉRCZES LÁSZLÓ

ÉLET ÉS
IRODALOM
IRODALMI ÉS POLITIKAI HETILAP

MINDEN PÉNTEKEN!

KERESSE A HÍRLAPÁRUSOKNÁL VAGY FIZESSEN ELŐ!

Kedvezményes éves előfizetési díj 15.500 Ft

Megrendelhető a szerkesztőségben:

1089 Budapest, Rezső tér 15.

Tel: 06-1 210-5149, 210-5159; Fax: 303-9241

e-mail: lapterjesztes@es.hu